

Egy nem létező irodalom lexikona

Megszületett az első magyar irodalmi lexikon Jugoszláviában!

Kétségtelen, hogy minden lexikon már a megjelenése napján időszerűtlenné válik. Ismertté lehet egy tény, amelyről előző nap nem tudott senki, bekövetkezhet olyan változás, nem is egy, amely elavulttá teszi a lexikon valamelyik adatát. El kell persze ismerni, hogy bármilyen egy lexikon, jobb, ha van, mint ha nincs.

Most, hogy megjelent Gerold László Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon (1918-2000) című munkája (Forum, Újvidék, 2001), s hogy eddig három (kollegiális, dicsérő) írás jelent meg róla, nem fog ártani, ha ennek a lexikonnak a visszáját is szemügyre vesszük.

Kezdem a címmel. Ha 2001 elején Újvidéken, tehát a JSZK -ban megjelenik egy magyar irodalmi lexikon, s a címe Jugoszlávia szót tartalmazza, akkor semmi másra nem gondolhat az ember, mint hogy a szerbiai és a montenegrói magyar irodalom lexikonát tartja a kezében. Ma Jugoszlávia Szerbiából és Montenegróból (Crna Gora) áll. Gerold azonban bevette munkájába a szlovéniai és a horvátországi magyar irodalmat is, holott ez a két ország már majd egy évtizede nem tartozik Jugoszláviához. Hogy a verőcei születésű Varga József jugoszláviai költő? Hogy Kericsmárné (Szúnyogh) Rózsa jugoszláviai író? Hogy Bence Utrosa Gabriella is jugoszláviai szerző? A szlovéniaiak és horvátországiak joggal tiltakozhatnak e miatt a besorolás miatt, tekintettel az 1992 utáni helyzetre. Gerold könyvének tehát Szerbiai (vajdasági), szlovéniai és horvátországi magyar irodalmi lexikon volna az igazi címe.

Itt szeretném elmondani – tudom, hogy közmegebotránkozást fog kiváltani véleményem –, hogy szerintem már vajdasági magyar irodalom sincsen. Mert ha igaz az, amit Borí Imre mond A jugoszláviai (?) magyar irodalom történetében (1998), hogy tudniillik több mint 20 itteni magyar író hagyta el addigi szűkebb hazáját, mégpedig szerintem a legtehetségesebbek, akkor hol van ez az irodalom? Maradt néhány novellista, maradtak esszéírók, irodalomtörténészek, egy-két költő. Hol van hát ez az irodalom? Külföldön és könyvtárakban.

Térjünk azonban vissza Gerold könyvéhez!

Nagy munka volt összeállítása, egy embernek túl nagy teher. Kétszázhetven író adatait gyűjtötte össze, 96 évkönyvet, antológiát, almanachot említ, 63 napi- és hetilapot vesz sorra, 53 folyóiratot dolgoz fel, 50 újságrovatot, rádió- és tévéműsört sorol fel, 45 könyvsorozatot tart nyilván (itt emlitem meg, hogy a Forum néhány sorozata legkevésbé az anyagiak hiánya miatt szűnt meg, miként Gerold hiszi), 38 irodalmi, nyelvészeti, kulturális társaságot, egyesületet, szövetséget vesz számba (de elkerüli az 1941-ben alakult Magyar Közművelődési Szövetségnek és folytatásának, a DMKSZ -nek az említését), 28 újságíró nevét közli, 21 irodalmi, kulturális rendezvényről tud (a Durindót és a Gyöngyösbokrétát kihagyja), továbbá 18 történészt, 17 nyelvészt, 16 néprajzkutatót, 16 irodalmi, kulturális intézményt, 15 könyv- és lapkiadót, 9 színházat, 8-8 műfordítót, művelődéstörténészt és rendezőt vesz jegyzékbe. Arról is tájékoztat, hogy a felölelt 82 év alatt 19 irodalmi és kulturális díjat osztottak ki ezeken a területeken magyar nemzetiségűeknek.

Vannak a fentiekén kívül még statisztikai adatok ebben a lexikonban, de sok lenne mind felsorolni (a szociológusokat, régészeket, színészeket stb.) Tehát adatok, tények gazdag tárháza Gerold könyve. Sajnos, az adatok között vannak tévesek is. Csak néhányat ismertetek a legszembevetőbbek, leglényegesebbek közül.

Gerold könyvének előszavában ezt olvassuk: A szerzői szócikk alapkritériuma (legalább) egy megjelent könyv." Mivel azonban a világ legtökéletesebb nyelvtanában, a latinban is van kivétel, miért ne engedné ezt meg magának Gerold László? Lexikonában jócskán vannak akiknek még nem jelent meg könyve (de Gerold szerint megjelenhetett volna, vagy meg fog jelenni), például Andrić Edit, Bada Johanna, Faragó Kornélia, Korom Tibor, Varga István stb., ám nem kerültek a könyvbe olyanok, akiknek megjelent kötetük, például Baranyi Markov Zlata, Csernik Attila, Horovic Ignác, Magyar Zoltán, Smidt Valéria, Szabó Judit, Szám Attila, Szirmai Endre.

De nem említi kellő helyen (igaz, nincs kötete) Borús Erzsébetet, aki a fiatalok Hídjában szerepelt, s kegyetlen kritikát kapott Rehák Lászlótól; nem említi Kapitány Lászlót, aki számtalan könyv fedőlapját tervezte, tehát valami köze csak volt az irodalomhoz, nem közli, hogy Vidor Imrének volt egy regénye, a Vándor a nagy úton, csak azt mondja róla, hogy „regényével díjat nyert a Napló pályázatán”, nem sorolja fel a műfordító Varga József fordításköteteit; szerinte Tamás István Hány János-kötete „verses mese”, pedig ifjúsági regény, a nyomdák között nem találjuk az újvidéki Uránia nyomdát, ahol a Reggeli Újságot és sok más magyar lapot és könyvet készítettek, de nem veszi fel sem a rövid életű újvidéki Hétfői Újságot (1922-1925), sem a sokkal tovább megjelenő A Népet (később Új Nép). A Grimaszról mint „Gál László szatirikus lapját”-ról beszél, s habár megemlíti, hogy „társszerkesztő: Magyar Zoltán”, a lap alapítóját, Szabó Sipos Ferencet nem ismeri (sem azt, hogy Magyar Zoltán akkor még Ungár volt). Gerold elfeledkezett Császár Gézaról, még csak „a pécsiak” címszó alatt sem találjuk (pedig a Délbácska újságírója volt, a jugoszláv hatóságok kiutasították, később Magyarországon könyvei jelentek meg); nem tud arról, hogy a Gemma-sorozatnak Ács Károly volt a névadója, elindítója és szerkesztője, nem vieszi fel könyvébe régebbi irodalmunk négy ismert, neves alakját, például Bodroghy Szabolcsot, Kohlmann Dezső doktort (akinek könyve is megjelent), Kramarics Ernát, Lúciát, Stern Lázárt, Szegedi Emilt; Kelemen Jánosról azt állítja, hogy 1941-től átveszi a Reggeli Újság szerkesztését és a lap kiadója is, ami teljesen pontatlan adat: Kelemen az Uránia nyomda tulajdonosa volt, a Reggeli Újságnak kiadóhivatalát vezette évekig (a lap sok kezdeményezése, akciója az ő ötlete alapján született), majd a budapesti Kis Újságba ment át. Nem említi Gerold Steinfeld Sándort műfordítóként (Somorja Sándor néven publikált a Kalangyában), sem orvosi, sem szexológiai könyveit, csak mint a Híd első háború utáni szerkesztőjét. Nem sorolja fel a lexikon Debreczeni József többi álnevét. Hiányzik a könyvből dr. Kiss Lajos, a neves vajdasági magyar népdalgyűjtő, karmester és zenetanár. Kimaradt ifj. Stadler Aurél, akinek pedig két kötet műfordítása látott napvilágot. A szervezetek között nem találjuk a nyelvvelők egyesületét, amelynek igen viharos volt a története. A lapok emlegetésekor téved Gerold, hogy a Délvidék újvidéki lap volt. Ha jól tudom, ez az újság Zomborban jelent meg a háború alatt (az Új Hírek folytatásaként). És egy-két apróság: Kázmér Ernő szócikkében olvassuk, hogy „publikál az Este Magyar Minerva című lapban”. Tudomásom sze-

rint Kázmér a pozsonyi Magyar Minervában működött közre, a folyóirat címében nem szerepelt az Este szó. Viszont – Majtényi Mihály tanúsága szerint – Kázmér Dubrovnikban is élt, és sokat publikált Csuka Zoltán budapesti folyóiratában, sőt jugoszláviai szerb nyelvű lapokban is, de ennek a lexikonban nincs nyoma.

Még egy megjegyzés: Gerold azt tervezi, hogy a lexikon következő kiadásában a szócikkeket íróportrékkal bővíti. Ez nagyon jó lenne. Ebben a könyvben ugyanis az írókról szóló cikkek inkább az egykori kommunista rendszer káderlapjaira emlékeztetnek, semmint irodalmi lexikon szövegeire. Sajnos, Gerold nem sorolja fel könyvében, milyen műfajokban jeleskedtek íróink, se, hogy hol publikáltak, ehelyett a magisztériumi és doktori értekezések címét teszi közzé mégha azok nem is jelentek meg könyvben. Már-már az az olvasó benyomása, hogy a szerző cím- és rangkorságban szenved. Dicséretére szolgál azonban, hogy nem kerüli el az 1944/45-ös változás magyar íróáldozatainak megnevezését, de azt is megírja, hogy az írók, újságírók közül kik szenvedtek Goli otokon vagy más kommunista börtönben.

Ez a 303 oldalas lexikon minden hibája ellenére hasznos kézikönyv. Hatalmas munkát fektetett bele Gerold László – több mint 5 évig dolgozott rajta –, ezért irodalmunk hálával tartozik neki. Recenzensei és szerkesztője azonban nem végeztek jó, alapos munkát, rá kellett volna mutatniuk Gerold mulasztásaira, a kézirat hiányosságaira, hisz a szerző az adatok rengetegében könnyen elveszhetett, de ők még azt sem vették észre, hogy a szerző a rájuk vonatkozó adatokat is tévesen közölte (vagy meghamisította?): a Hidat Bányai nem 1984 decemberéig, hanem csak júniusáig szerkesztette, s Bori a 7-8-as számtól vette át a folyóiratot, s nem 1985 januárjában. Ha tehát ennek a könyvnek vannak hibái, akkor azoknak nemcsak Gerold, hanem az említettek is az okai.

(2001. február-március)

Ezt az írást a Magyar Szó Kilátó című mellékletének szerkesztője nem volt hajlandó közzélni.)

